

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-139>

УДК 330.332

Шушкова Ю.В., Матвійків М.М., Колісник М.І.
Львівський національний університет імені Івана Франка**ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ІМІДЖ ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ
НА СВІТОВІЙ АРЕНІ**

Анотація. У статті досліджено імідж України та її привабливість в інвестиційному середовищі. Розглянуто інституціональні, економічні та соціальні фактори, що формують інвестиційну привабливість держави, та їх складові. Визначено конкурентні переваги України перед інвесторами відносно інших країн та вплив іміджу держави на розподіл інвестицій. Здійснено оцінку інвестиційної привабливості України за індексом інвестиційної привабливості та проаналізовано інвестиційний клімат країни за 2016-2018 роки шляхом дослідження позицій країни у міжнародних рейтингах, зокрема у International Business Compass, Doing Business, The Global Competitiveness Index, Index of Economic Freedom та FDI Index. На основі проведеного дослідження узагальнено основні чинники, які сприяють або стають на заваді залученню іноземних інвестицій в економіку країни, запропоновано шляхи покращення інвестиційного іміджу та інвестиційної привабливості України.

Ключові слова: інвестиційний імідж, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат, іноземні інвестиції.

Shushkova Yulia, Matviykyk Maria, Kolisnyk Maria
Ivan Franko National University of Lviv**INVESTMENT IMAGE AND INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF UKRAINE
ON THE WORLD STAGE**

Summary. Attracting foreign investment in Ukraine is very important for transformation of its economy. As the economic growth rate of the country depends on the structure and volume of investments, it's necessary to increase the image of the country in the world market. Because the image of the country creates the conditions for investment and becomes a guarantee for the protection of the investor from possible investment risks. At the article considered the image of Ukraine in the investment environment, the institutional, economic and social factors that are forming an investment attractiveness of the state and its components. Are determined the competitive advantages of Ukraine to investors due to other countries and the influence of the state image on the distribution the investments. Has been assessed Ukraine's investment attractiveness by the Investment Attractiveness Index and has been analyzed the country's investment climate for 2016-2018 by the researching the country's position in international rankings, including International Business Compass, Doing Business, The Global Competitiveness Index, Economic Freedom Index and FDI Index. On the basis of the conducted research, have been summarized the main factors of attraction the foreign investments into the country's economy. It is determined that the following steps should be taken to improve the investment climate and intensify investment activity in Ukraine: reducing administrative barriers by eliminating bureaucracy and corruption; providing transparency to the business regulation system; ensuring the stability of investment legislation; creation of a modern system of state guarantees for protection of foreign investments; settlement of commercial disputes between the subjects of the investment process; stabilization of the banking system and prevention of further bankruptcies of financial institutions; providing an effective insurance mechanism foreign investors from risks; providing a competitive environment, etc.

Keywords: investment image, investment attractiveness, investment climate, foreign investment.

Постановка проблеми. Залучення іноземних інвестицій в Україну, як в країну, що перебуває на етапі значних трансформаційних перетворень економіки, є особливо актуальною проблемою. Оскільки темпи економічного зростання країни залежать від структури та обсягів інвестицій, що, в свою чергу, залежить від іміджу країни на світовому ринку. Саме імідж країни формує умови для інвестицій та стає гарантією захисту інвестора від можливих інвестиційних ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями інвестиційної привабливості України, перешкод для інвесторів та рис, що формують інвестиційний імідж країни в своїх працях займалися такі вчені Т. Бень, В. Гаєць, М. Герасимчук, І. Лукінов, Б. Панасюк та інші. Серед зарубіжних вчених, що проводили дослідження даної проблеми є Ч. Браун, Дж. Бейлс та багато інших.

Вирішення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на необхідність вивчення питань інвестиційного іміджу країни та зацікавленості іноземних інвесторів у вкладеннях в різноманітні галузі вітчизняного господарства варто визначити фактори, що формують інвестиційну привабливість України.

Мета статті. Основна мета даної публікації полягає в дослідженні чинників, що формують інвестиційний імідж країни та привабливості українського ринку для іноземного інвестора, оскільки іноземні інвестиції виступають одним із основних чинників економічного зростання країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Позитивний імідж держави на світовому ринку відіграє важливу роль у формуванні вигідних та корисних для економіки зв'язків та взаємовідносин. Загалом імідж держави повинен сприяти формуванню умов, за яких економіка буде сприятливою до інвестицій, забезпечуватиме захист

інвестора від інвестиційних ризиків, спонукатиме до вирішення соціальних проблем, буде готова до оновлення виробництва, модернізації та нарощення основних фондів підприємств, впроваджувати новітні технології тощо. В той час як для несприятливого інвестиційного клімату навпаки характерними рисами є пригнічення економічного розвитку, загострення економічних, соціальних, інституційних та інших проблем.

На формування інвестиційної привабливості впливає низка факторів. Науковці пропонують розподіл цих факторів на різних рівнях реалізації: макро-, мезо- та мікрорівень. Оскільки імідж держави відноситься до макроекономічного рівня, то можна визначити певні складові, що характеризуватимуть фактори цього рівня впливу у різних напрямках (табл. 1).

Із врахуванням наявного потенціалу Україна може бути однією з провідних країн Європи, куди надходять прямі іноземні інвестиції. Україна має ряд наявних конкурентних переваг, які викликають зацікавлення інвесторів. Зокрема можна виділити такі переваги, як [2]:

- велика площа (603 628 км²);
- вигідне географічне розташування та сприятливий клімат для будь-якого виду діяльності, а також безпосередня дотичність до кордону з Європейським Союзом;
- перспективна сільськогосподарська галузь, що зумовлено високою родючістю ґрунтів;
- наявність значної сировинної бази (вугілля, залізна та марганцева руди, сірка, ртуть, титан, уран, граніт, мармур, мінеральні солі, гіпс, алебастр тощо) та добре розвинутої інфраструктури;
- наявність значного науково-технічного потенціалу та дешева висококваліфікована робоча сила.

Усі зазначені вище переваги є не надбанням українського суспільства, а можливостями, наданими природою.

Одним із показників для об'єктивної оцінки інвестиційної привабливості країни є індекс інвестиційної привабливості, що визначається за методикою Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА) (рис. 1).

Індекс інвестиційної привабливості – це інтегральний показник, який характеризує інвестиційний клімат як сукупність політичних, економічних, законодавчих, регуляторних та інших чинників. В сукупності зазначені чинники, визна-

чають ступінь ризику капіталовкладень та можливості для їх ефективного використання [3].

За даними рис. 1 видно, що найнижчий рівень індексу інвестиційної привабливості спостерігається в 2013 році – 1,81, а найвищим значення цього показника було в 2010 році – 3,28. Спад індексу інвестиційної привабливості був спричинений серйозною політичною кризою в Україні та веденням бойових дій на сході. Зважаючи на це, Україну на світовій арені за міжнародними оцінками почали вважати інвестиційно непривабливою та ризиковою для іноземних інвесторів країною, що спричинило різке зменшення потоків іноземних інвестицій. З 2017 року індекс інвестиційної привабливості України знаходиться на рівні вище трьох балів, що свідчить про його нейтральне значення і про покращення ситуації в секторі інвестицій. Так, станом на 2018 рік Україна займає 131 місце в рейтингу інвестиційної привабливості країн світу. Проте за даними ЄБА в першій половині 2019 року цей показник становить 2,85, отже ми практично повернулись до показника за 2016 рік.

На підставі експертного опитування 115 керівників компаній-членів ЄБА у 2018 році було встановлено, що 40% бізнесменів незадоволені інвестиційним кліматом. Вже за першу половину 2019 року відсоток незадоволених інвесторів зріс до 57%. Інвестори вважають що бізнес-середовище України не зазнало вагомих змін, тому відповідно не поспішають давати оптимістичні прогнози.

До чинників, що не задовольняють інвесторів, відносяться: високий рівень корупції (78%), відсутність довіри до судової системи (74%), тіньова економіка – 65% та технічні бар'єри у торгівлі (8,6%). Також до цих чинників з 2013 року додалась ще політична нестабільність, що змушує інвесторів працювати в умовах невизначеності.

Попри всі недоліки та перешкоди, 28% експертів вважають, що інвестиційний клімат в Україні є привабливим.

Науковцями та дослідниками було визначено перелік сфер, що є найперспективнішими для залучення інвестицій. Серед них – сільське господарство, фармацевтика, банки та фінансові послуги, інформаційні технології, паливо та енергетика.

Основними ризиками, що стримують інвесторів від вливання капіталів, можна назвати низькі

Таблиця 1

Фактори, що формують інвестиційну привабливість держави

Фактори		
Інституціональні	Економічні	Соціальні
<ul style="list-style-type: none"> – внутрішня і зовнішня політична стабільність країни; – рівень державного втручання в економіку країни; – торговельна політика країни; – рівень інтеграції національного законодавства у світове правове поле; – стабільність господарського, фінансового та податкового права; – захист інтелектуальної власності в країні; – митна політика та участь у світових організаціях; – захист прав вітчизняних та іноземних інвесторів 	<ul style="list-style-type: none"> – загальна оцінка економіки й стабільність національної валюти; – темпи росту ВВП; – податки, тарифи, пільги; – характеристика банківської системи та її послуг в економіці країни; – екологічна обстановка: – вимоги стандартизації, квоти та штрафи в економіці країни; – валютні та фінансові ризики. 	<ul style="list-style-type: none"> – рівень соціального розвитку суспільства, соціальних умов та життя населення в країні; – толерантність суспільства по відношенню до інших релігій та національностей в країні; – ступінь політичної активності населення країни; – рівень розвитку профспілкового руху в країні.

Джерело: розроблено за даними [1]

Рис. 1. Індекс інвестиційної привабливості України у 2010-2018 рр.

Джерело: розроблено за даними [4]

темпи реформ, недостатній захист прав іноземних інвесторів в Україні, недосконалість законодавчої бази, корумпованість та тінізація [5].

Вчені Центру Разумкова провели експертне дослідження про позитивні та негативні риси іміджу України, які мають значний вплив на інвестиційну привабливість (табл. 2).

Значну роль у залученні іноземного капіталу також відіграє інвестиційний клімат держави, який являє собою сукупність політичних, правових, економічних та соціальних факторів, які забезпечують та сприяють інвестиційній активності вітчизняних та закордонних інвесторів, а також істотно впливають на формування доходності інвестицій та виникнення інвестиційних ризиків. До основних факторів, що формують інвестиційний клімат відносять: макроекономічну збалансованість; наявність природних ресурсів; рівень розвитку інфраструктури; якість та розподіл робочої сили; інфляційну стабільність; відкритість економіки; стан фінансового ринку; стан податкової системи; якість державного управління; ймовірність виникнення неперед-

бачуваних обставин; сприятливість законодавчої бази; бар'єри щодо виходу на ринок [7; 13].

Проаналізуємо інвестиційний клімат України за останні три роки шляхом дослідження позицій країни у міжнародних рейтингах (табл. 3). У рейтингу країн за інвестиційною привабливістю BDO International Business Compass (IBC), складеного Гамбурзьким інститутом світової економіки (HWWI) спільно з німецькою аудиторською компанією BDO AG, в 2016 році Україна опустилася на 41 сходинку в порівнянні з 2015 роком і посіла 130 місце серед 174 країн.

Такий різкий спад спричинений нестабільністю політичної ситуації, корупцією та неефективною регуляторною політикою в Україні та рядом інших чинників. Усі пострадянські країни випередили Україну за цим показником, хоча свій розвиток починали в практично рівних умовах. Проте у 2018 році Україна порівняно з 2017 роком піднялася на 3 позиції і зайняла 131 місце в рейтингу інвестиційної привабливості країн світу, що може свідчити про незначні позитивні зрушення економічно-політичної ситуації в країні.

Таблиця 2

Характеристика державного іміджу України

Позитивні риси	Негативні риси
<ul style="list-style-type: none"> - врівноваженість національного характеру; - високий рівень етнічної толерантності; - відсутність шовінізму і великодержавних амбіцій; - перспективи розвитку туризму; - високий потенціал агропромислового комплексу; - геополітичне положення держави. 	<ul style="list-style-type: none"> - корупція, безвідповідальність, некомпетентність державних чиновників; - закритість органів влади; - нестабільне законодавство; - затримки з проведенням реформ, їх невідповідність; - несприятливий інвестиційний клімат, - перевага декларацій над практичними діями; - відсутність власної політики щодо формування міжнародного іміджу.

Джерело: розроблено за даними [6]

Таблиця 3

Місце України у світових рейтингах 2016-2018 рр.

Рейтинг	2016	2017	2018
International Business Compass	130	134	131
Doing Business	81	80	76
The Global Competitiveness Index	79	85	81
Index of Economic Freedom	162	166	150
FDI Index	0,120	0,124	0,124

Джерело: сформовано за даними [8; 9; 10; 11; 12]

Відповідно до рейтингу Світового банку Doing Business 2018, Україна займає 76 місце серед 190 країн світу за легкістю ведення бізнесу, піднявшись за рік на 4 сходинки. У цьому рейтингу країна демонструє стабільне зростання починаючи з 2012 року. Так за сім років Україна піднялась на 76 сходинок (з 152 до 76 місця), покращивши результати сприятливості бізнес-середовища вдвічі. За даними, опублікованими у жовтні 2019 року Україна посідає 64 сходинку, що на 12 пунктів вище показника за минулий рік. До позитивних зрушень в межах індикаторів даного рейтингу можна віднести захист міноритарних акціонерів, надання дозволів на будівництво, міжнародна торгівля, реєстрація майна та доступ до кредитів.

Проте оптимістичні висновки та прогнози робити рано, оскільки таке зростання зумовлене зростанням лише чотирьох індикаторів із десяти, інші ж демонструють спад. Найбільший провал спостерігався за показником створення підприємств, де наша держава втратила 32 позиції (з 20 до 52 місця). Також майже усі пострадянські країни у цьому рейтингу теж залишають Україну позаду, окрім Киргизстану та Таджикистану [8].

Згідно з даними індексу глобальної конкурентоспроможності 2018 (The Global Competitiveness Index) Україна посідає 81 позицію серед 137 країн, покращивши свої позиції на 4 пункти у порівнянні з попереднім роком. Серед найбільших проблем ведення бізнесу в Україні науковці відзначають інфляцію, корупцію, політичну нестабільність, високі ставки податків та складність податкового законодавства. Менш негативне значення мають такі показники як: нестабільність урядів, ускладнений доступ до фінансів, державна бюрократія, регулювання валютного ринку, недостатня кваліфікація та етика робочої сили, недостатня інноваційність тощо [9].

Згідно з Index of Economic Freedom 2018, складеним The Heritage Foundation у співпраці з The Wall Street Journal, в 2018 році Україна посіла 150 місце серед 180 країн, піднявшись на 16 позицій порівняно з минулим роком. При тому, позитивні зміни відбулися у восьми з дванадцяти показників, зокрема в свободі інвестування та монетарній свободі. Три показники України оцінені гірше, ніж минулого року, зокрема право власності, свобода торгівлі, цілісність управління. На незмінному рівні залишився показник фінансової свободи. Задля подальшого покращен-

ня позицій України за даним індексом науковці наголошують на необхідності розвитку ринків капіталу, приватизації державних підприємств, вдосконаленні законодавчої бази і верховенства права та подальшому реформуванні трудового законодавства.

За Індексом прямих іноземних інвестицій (Foreign Direct Investment Index) Україна покращила позиції із 0,120 у 2016 році до 0,124 у 2017-2018 роках. Так у 2017 році в Україну вкладено 1630,4 млн. дол. прямих інвестицій. Проте економіка країни за даними економістів є недостатньо відкритою для надходження прямих іноземних інвестицій [11]. І попри помітні позитивні зрушення Україна продовжує займати останні місця в світових рейтингових списках.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Низькі позиції України в досліджуваних рейтингах свідчать про несприятливий інвестиційний клімат та є результатом погіршення макроекономічних показників. Тому, пріоритетними для формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні мають стати масштабні комплексні заходи, спрямовані на покращення умов діяльності інвесторів, розширення механізмів та інструментів здійснення інвестицій та реалізації інвестиційних проектів. Першочерговими кроками, які допоможуть покращити інвестиційний клімат та активізувати інвестиційну діяльність повинні бути:

1. зниження адміністративних бар'єрів шляхом ліквідації бюрократії та корупції, а також надання прозорості системі регулювання бізнесу;
2. забезпечення стабільності законодавства у сфері інвестування;
3. створення сучасної системи державних гарантій захисту іноземних інвестицій та врегулювання комерційних спорів між суб'єктами інвестиційного процесу;
4. стабілізація банківської системи, запобігання подальшим банкрутствам фінансових установ та ефективний механізм страхування ризиків іноземних інвесторів;
5. реформування податкової системи в Україні;
6. забезпечення конкурентного середовища.

Отже, впровадження зазначених заходів сприятиме підвищенню рівня інвестиційного клімату, що призведе до припливу іноземних інвестицій, і як наслідок, зможе забезпечити формування позитивного інвестиційного іміджу України на світовій арені.

Список літератури:

1. Гаврилюк О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України. *Фінанси України*. 2008. № 3. С. 79–93.
2. Малько К.С. Інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість України: чинники їх формування в сучасних умовах. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 3(165). С. 100–105.
3. Диба М.І., Осадчий Є.С. Вплив економічної кризи на інвестиційний клімат в Україні. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. № 2. С. 93–102.
4. Європейська бізнес асоціація. Індекс інвестиційної привабливості України. URL: <https://eba.com.ua/top-menedzhery-pogirshyly-otsinku-investpryvablyvosti-ukrayiny/> (дата звернення: 20.11.2019).
5. Шкурупій О.В., Базавлук Н.Г. Чинники динаміки економіки України та національної конкурентоспроможності. *Проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 89–94.
6. Разумков Центр. Завдання і перспективи інвестиційно-інтеграційного розвитку України. 2017. URL: <http://razumkov.org.ua/> (дата звернення: 20.11.2019).
7. Горна М., Ішук Я., Халілова Т. Умови та фактори формування інвестиційної привабливості країн Східної Європи. *Міжнародна економічна політика*. 2017. № 2. С. 137–155.
8. Українська Правда. Гетьманець О. Україна піднялась в рейтингу Doing business. 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/10/24/7229910/> (дата звернення: 20.11.2019).

9. World economic forum. Звіт про глобальну конкурентоспроможність за 2019 рік. URL: <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019> (дата звернення: 20.11.2019).
10. Index of Economic Freedom 2019. URL: <https://www.heritage.org/index/> (дата звернення: 20.11.2019).
11. Міністерство фінансів України. Індекс прямих іноземних інвестицій. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 20.11.2019).
12. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.11.2019).
13. Шушкова Ю.В. Формування середовища безпеки міжнародної фінансово-економічної діяльності вітчизняних суб'єктів бізнесу *Підприємництво і торгівля : збірник наукових праць Львівського торговельно-економічного університету*. 2016. Вип. 20. С. 71–75.

References:

1. Gavrylyuk, O.V. (2008). Investytsiynyy imidg ta investytsiyna pryvablyvist Ukrainy [Investment image and investment attractiveness of Ukraine]. *Finansy Ukrayiny*, no. 3, pp. 79–93.
2. Malko, K.S. (2015). Investytsiynyy klimat ta investytsiyna pryvablyvist Ukrainy: chynnyky formuvania v suchasnyh umovah [Investment climate and investment attractiveness of Ukraine: factors of their formation in modern conditions]. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, no. 3(165), pp. 100–105.
3. Diba, M.I., & Osadchyi, E.S. (2011). Vplyv ekonomichnoi kryzu na investytsiynyy klimat v Ukraini [Impact of the economic crisis on the investment climate in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrayiny*, no. 2, pp. 93–102.
4. European Business Association. Indeks investytsiynoy pryvablyvosti v Ukraini [Index of investment attractiveness of Ukraine]. URL: <https://eba.com.ua/top-menedzhery-pogirshyly-otsinku-investpryvablyvosti-ukrayiny/> (accessed 20.11.2019).
5. Shkrupiy, O.V., & Bazavluk, N.G. (2014). Chynnyky dynamiky ukrainskoi ekonomiky i natsionalnoi konkurentospromozhnosti [Factors of the dynamics of the Ukrainian economy and national competitiveness]. *Problemy ekonomiky*, no. 2, pp. 89–94.
6. Razumkov Center. Zавдання і перспективи інтеграційно-інтеграційного розвитку України [Tasks and prospects of investment-integration development of Ukraine]. 2017. URL: <http://razumkov.org.ua/> (accessed 20.11.2019).
7. Gorna, M., Ishchuk, Y., & Khalilova, T. (2017). Umovy ta factory formuvania investytsiynoy pryvablyvosti Karin Shidnoi Evropy [Conditions and factors of formation of investment attractiveness of the countries of Eastern Europe]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, no. 2, pp. 137–155.
8. The Ukrainian Truth. Hetman O. Ukraine has risen in the rating of Doing business. 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/10/24/7229910/>
9. World Economic Forum. Global Competitiveness Report. 2019. URL: <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019> (accessed 20.11.2019).
10. Index of Economic Freedom 2019. URL: <https://www.heritage.org/index/> (accessed 20.11.2019).
11. Ministry of Finance of Ukraine. Indeks priamyh inozemnyh investytsiy. [Foreign Direct Investment Index]. URL: <https://index.minfin.com.ua/en/economy/fdi/> (accessed 20.11.2019).
12. Statistical information. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 20.11.2019).
13. Shushkova, Yu.V. (2016). Formation of Security Environment for the International Financial and Economic Activity of Domestic Business Subjects. *Pidpryyemnytstvo i torhivlya: zbirnyk naukovykh prats' L'vivs'koho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu*, no. 20, pp. 71–75.